

Genomlysning av informations- och kommunikationsteknik-området inom äldreomsorg

Förslag till beslut

1. Genomlysning av IKT-området inom äldreomsorg godkänns
2. Nämnden uppdrar till sektorschef att formulera IKT-strategi för sektorn

Beslutsnivå

Vård- och omsorgsnämnden

Bakgrund

Finansieringsnämnden för äldreomsorg gav i november 2013 kundvals- och finansieringschefen i uppdrag att, i bred samverkan, genomföra en genomlysning inom informations- och teknikområdet samt av lösningar och hjälpmedel som kan tillämpas inom äldreomsorgen.

Finansieringsnämnden för äldreomsorg har upphört och detta uppdrag redovisas därför i vård- och omsorgsnämnden.

Ärendebeskrivning

Genomlysningen har tagits fram med utgångspunkt från fem rapporter publicerade under 2014 för att beskriva nuläget ur ett IKT-perspektiv för äldreomsorgen. Två av rapporterna har skrivits i bred samverkan med de stora aktörerna inom sektorn vilka representerar både offentliga verksamheter och privata företag och intresseorganisationer. Sammanslaget anses underlaget använt i genomlysningen spegla de rådande trenderna och utmaningarna.

Äldreomsorgen står inför en svår utmaning där IKT spelar en strategisk roll. Vidare pekar alla rapporter på vikten av att se digitaliseringen som en förändringsprocess och inte som separata IT projekt. Man framhåller även att det finns ett stort kompetensgap. Ett kompetensgap som sträcker sig över hela verksamheten, från brukare till personal, ledare och politiker.

Avsaknaden av strategi leder till en utveckling utan riktning som i sin tur leder till suboptimering och IKT-lösningar som alltför ofta i det stora perspektivet inte skapar högre kvalitet i de tjänster som levereras. Många goda exempel finns, men det är när goda exempel ska utvecklas från småskaliga pilot-projekt till verksamhetsövergripande standardlösningar som värde försvinner.

Vikten av samarbete lyfts fram, och det är även i dessa samarbeten som kompetensen i hemkommunen kan lyftas. Det vore olyckligt att låta andra göra misstag och inte själv lära av de misstag som görs och få de viktiga erfarenheter dessa medför.

Bedömning

Med genomlysningen som grund anses det lämpligt att kommunen tydliggör en strategisk positionering med utvecklingen av en egen IKT-strategi för sektorn. Därtill bör kommunen komplettera förutsättningarna med årsvisa taktiska handlingsplaner för att vägleda utvecklingen i linje mot den strategiska inriktningen.

Ekonomiska konsekvenser

Ärendet i sig medför inga ekonomiska konsekvenser. Dock innebär utveckling inom IKT-området omfattande arbetsinsatser och även kostnader som kommer att redovisas i samband med olika projekt.

Konsekvenser för miljön

Ärendet medför inga konsekvenser för miljön.

Konsekvenser för medborgarna

Ärendet medför inga konsekvenser för medborgarna.

Konsekvenser för barn

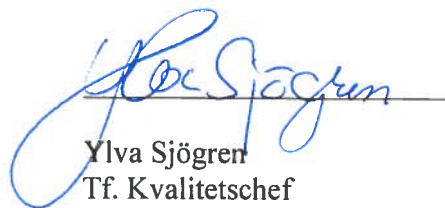
Ärendet medför inga särskilda konsekvenser för barn.

Handlingar i ärendet

Nr	Handling	Biläggs/Biläggs ej
1	Rapport. Genomlysning av IKT för äldreomsorg.	Biläggs

Maria Larsson Ajne
Sektorschef

Ylva Sjögren
Tf. Kvalitetschef

Handläggare
Daniel Lindh
Avdelningen för styrning och kvalitet

Diarienummer
15VON/82

Genomlysning av IKT för äldreomsorg

En översiktlig sammanställning av Informations- och teknikområdet samt av lösningar och hjälpmedel som kan tillämpas inom äldreomsorg.

Innehållsförteckning

Om dokumentet	3
Utgångspunkt för genomlysningen	3
Informations- och teknikområdet	3
IKT ur ett grundläggande perspektiv	3
IKT ut ett verksamhetsperspektiv	4
IKT, eHälsa och välfärdsteknologi.....	5
Omvärld och trender	6
Decentralisering av vård	6
Tillgänglig information och data en framgångsfaktor.....	6
Sammanställning av trender	7
IT i äldreomsorg	8
6 områden att satsa på	8
Slutsatser	9
Referenser	10

Om dokumentet

Den tidigare kundvals- och finansieringschefen har fått i uppdrag att, i bred samverkan, genomföra en genomlysning inom Informations- och teknikområdet samt av lösningar och hjälpmedel som kan tillämpas inom äldreomsorg.

Detta dokument är en översiktlig sammanställning av Informations- och teknikområdet utifrån det nationella och regionala läget samt en redogörelse över trender inom området och vilka aktiviteter som rekommenderas i aktuella rapporter.

Utgångspunkt för genomlysningen

Underlaget för denna genomlysning är

- Rapporten 'Fokus på Välfärdsteknologi och ekonomi' publicerad i Maj 2014 av Nordens Välfärdscenter
- Projektrapporten från förstudien 'Välfärdslabbet' som genomfördes i samverkan mellan SKL och IToTelekomföretagen under våren 2014.
- Den strategiska innovationsagendan 'eHälsa i Hemmet' publicerad 3 Juni 2014 av Swedish ICT.
- Rapporten om E-utvecklingen i Stockholms län, KSL, 2014-09-24
- Rapporten om IT-forums framtida inriktning, KSL, 2014-09-05

Informations- och teknikområdet

Informations- och teknikområdet, i andra forum kallat informations- och kommunikationsteknikområdet, vidare benämnt *IKT-området*, har ett brett omfång. Vilka aspekter som inkluderas i termen skiljer sig åt beroende på forum och informationskanal.

Det finns idag ingen vedertagen modell som beskriva IKT-området och en sådan beskrivning behöver även anpassas beroende på förkunskaper.

IKT ur ett grundläggande perspektiv

I en grundläggande beskrivning kan området framställas som att handla om de digitala enheter vi använder oss av i vardagen, så som exempelvis datorer, smarta mobiltelefoner, tv-apparater och surfplattor. Även de program som används med en dator och de appar som används med en smart mobiltelefon eller surfplatta kan inkluderas i beskrivningen utan att den blir för komplex. I nästa steg kan även "att surfa på hemsidor" inkluderas, men vid det här laget börjar vi närma oss gränsen för vad en som kan anses vara en grundläggande beskrivning.

När aspekten om att enheterna vi använder kan kommunicera med varandra över nätverk blir konceptet direkt svårare att greppa. Framförallt om beskrivningen ska förklara hur detta går till och på vilka sätt de kan ske. Om vi även inkluderar att användare med program och appar producerar data, data som lagras antingen på den egna enheten eller att data kan transporteras över internet för att senare lagras på en enhet någon annanstans blir beskrivningen allt mer komplex.

Utvecklingen går fort och från den traditionella synen där användarna av enheter är de som producerar data genom tangentbord, mikrofoner och videokameror finns nu teknik där sensorer själv producerar data till enheter som på egen hand kan agera utan användare vilket leder till att användningsområden blir fler.

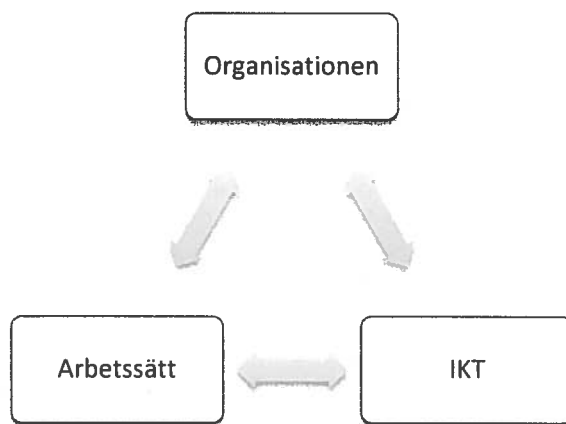
Den digitala tekniken blir mindre, billigare, mer avancerade och finns nu i allt fler vardagliga saker i hemmet. Många av dessa saker är även uppkopplade mot internet och allt från lampor, dammsugare, gräsklippare och kylskåp kan fjärrstyras från en dator, surfplatta eller smart telefon. Begreppet ”Sakernas internet” förekommer allt oftare.

Program och appar ansluts till varandra och skapar system som i sin tur kombineras med andra system. Kombinationerna blir allt mer sofistikerade och det data som produceras och lagras kan ses som en resurs om den används på rätt sätt. Vi lever nu i ett informationssamhälle där fokus inte längre ligger på vad som är möjligt att åstadkomma utan på hur informationssäkerheten kan öka och hur den personliga integriteten kan skyddas.

IKT ut ett verksamhetsperspektiv

Användningen av IKT inom organisationer är nu etablerat oavsett om det är privata eller offentliga verksamheter. Inom de flesta verksamhetsområden och yrkesroller används en dator eller smart telefon i någon form. IKT har blivit en av grundstenarna till att driva en affärsmässig verksamhet och de som har svårt att anpassa sig tappar snabbt sin lönsamhet.

Verksamhetsperspektivet handlar till stor del om anpassning, att hitta samspelet mellan den IKT som tillämpas, de organisatoriska förutsättningar verksamheten har och de arbetssätt som råder. Förenklat kan perspektivet beskrivas som en triangel, se figur 1.

Figur 1: Samspelet mellan IKT, organisation och arbetssätt.

De organisatoriska förutsättningarna innefattar bland annat personalens förmåga och kompetens samt organisationens struktur och kultur. Arbetssätten är det sätt på vilket vi genomföra vårt arbete och det beskrivs ofta i rutiner och instruktioner. Den IKT som tillämpas är bland annat datorer och smarta telefoner, program och verksamhetssystem.

Anpassningen handlar om att hitta samspelet i triangeln om någon av aspekterna förändras. Ändrar vi arbetssättet behöver vi även se över förutsättningarna för organisation och IKT. Exempelvis kan personal behöva ny utbildning och

verksamhetssystemet anpassas till de nya arbetssättet. Om hänsyn inte tas till samspelet akan det snabbt uppstå bland annat frustration bland medarbetare och verksamhetssystemen kan upplevas som ologiska och onödiga stället för stödjande och nödvändiga. Det hela handlar om en förändringsprocess, där verksamheten hela tiden behöver arbeta för att upprätthålla och förvalta samspelet.

IKT, eHälsa och välfärdsteknologi

Två begrepp som ofta förekommer i direkt anknytning till IKT-området inom omsorg- och välfärdssektorn är välfärdsteknologi och eHälsa.

Begreppet välfärdsteknologi har vuxit under 10 års tid och har i det svenska regeringsprogrammet ”Teknik för Äldre” (2007-2012) fått en definition som lyder:

”Välfärdsteknologi kan bidra till ökad trygghet, aktivitet och delaktighet i samhället.

Välfärdsteknologi är kunskapen om och användandet av teknik som kan bidra till ökad trygghet, aktivitet, delaktighet och självständighet för personer med funktionsnedsättning i alla åldrar och deras anhöriga.”

Begreppet har i en senare rapport (Lundqvist, 2014) fått en bredare definition som lyder:

”Välfärdsteknologi är kunskapen om och tjänsterna i informations- och kommunikationsteknik som omfattar följande delar:

- Värde som skapas för dess användare, t ex ökad trygghet, aktivitet, delaktighet, medskapande och självständighet.
- Produkter och tjänster som bärare av information och tjänster inom välfärden.
- System och infrastruktur, dess utveckling, funktion och värde för välfärden.
- Användningsområden som berörs av välfärd; vård, omsorg, skola, miljö och kultur.
- Samhällsdimensioner som omfattar utveckling, styrning och medskapande inom välfärden.”

IKT ses som en bärare av välfärdsteknologi vilket även utesluter en rad hjälpmedel att ingå i begreppet.

Begreppet eHälsa bygger på världshälsoorganisationen definition av hälsa och tillägget ”e” indikerar att användningen av digital teknik kan öka möjligheterna att uppnå en god, jämlik och tillgänglig hälsa för alla i samhället.

Välfärdsteknologi har fokus på och utgår ifrån brukaren, där eHälsa istället har ett fokus på vård och hälsa vilket framförallt innefattar överordnade och strukturella frågor. Med det kan alltså eHälsa ses innefatta och omfamna de delar av välfärdsteknologin relaterad till vård och omsorg.

Omvärld och trender

Vi har en åldrande befolkning och utmaningen samhället står inför de närmaste 5-10 åren beskrivs som en våg av ökat vård- och omsorgsbehov. Vi vill i det längsta klara oss själva och leva ett liv hemma med god livskvalitet. Det finns även en aspekt kring ökad rörlighet där människors vård- och omsorgsbehov kvarstår även vid långa vistelser utanför hemkommun eller hemland. Även den ökade rörligheten inom EU samt asyl- och arbetskraftsinvandring ställer högre krav på att hantera multietnicitet och språkutmaningar. Här skapar eHälsa och välfärdsteknologi förbättrade förutsättningar som möjliggör exempelvis centralt placerade tolkar (även teckentolkning) och vårduppföljning på distans.

IKT-lösningar anses nu strategiska för att dels skjuta upp behovet av omsorg genom hälsofrämjande åtgärder, men också skapa en effektivare vård- och omsorgskedja.

Decentralisering av vård

En tydlig trend är att allt mer fokus läggs på att hitta IKT-lösningar som möjliggör vård och omsorg närmare patienten/brukaren.

Inom vård-sektorn handlar det om att sjukhus blir mer högspecialiserade och vårdkontakterna med specialiserad vårdpersonal blir färre, samtidigt som övriga vårdinsatser förflyttas till primärvård eller andra franchise företag/kompetensföretag.

Även hemsjukvård och egenvård blir allt mer aktuellt där verktyg för bland annat självprovtagning och direktanalyser utvecklas i takt med att behoven uppstår. Kvaliteten i ökas även med IKT-lösningar som möjliggör råd och stöd på distans.

Ur ett äldreomsorgsperspektiv innebär denna trend bland annat att antalet resor in till vårdinstanser kan minskas för brukarens del. Detta innebär också en förändring av kompetensbehoven hos verksamheterna personal.

Tillgänglig information och data en framgångsfaktor

Till en början behöver begreppen information och data tydliggöras för att undvika missförstånd. Data är vad som ligger till grund för information. När data analyseras kan slutsatser dras vilket leder till ny information.

Inom både vård- och omsorgssektorn bedrivs nu en rigorös datainsamling genom allt ifrån journalföring till statistikinsamling och detta spås öka. Fokus är nu inte längre hur data samlas in eller varför, utan hur data kan bli mer tillgänglig på ett säkert och integritetsbejakande sätt.

Sammanställning av trender

I den nyligen publicerade rapporten 'Strategisk innovationsagenda, eHälsa i hemmet' (Sjöberg, 3 Juni 2014) finns en redogörelse för åtta tydliga framtidstrender enligt följande citerade ruta.

- **Hälso- och sjukvård >> Egenvård** En trend som realiserar med IT-infrastruktur som möjliggör råd och stöd på distans, självprovtagning och direktanalys med tillhörande beslutssystem.
- **Centraliserad vård >> Distribuerad vård** Sjukhus blir allt mer högspecialiserade och övriga vårdinstanser erbjuds av primärvård eller av andra "franchise"-företag/kompetensföretag. Skarp förskjutning mot och expansion av, hemsjukvård. Färre vårdplatser på sjukhus och mer avancerad vård i hemmet.
- **Sjukhus >> Communities** Idag finns webbaserade tjänster såsom *Patients like me*, *webMD* och *NetDoctor*. I framtiden kommer tjänster där individer loggar in sig själv och agerar inte bara utifrån ett hälsoperspektiv utan även ur ett medicinskt perspektiv. *Quantified self* är en rörelse som fokuserar på att skapa verktyg för att individer ska kunna motivera sig själv. "Lär känna din sjukdom" är ett sätt att konkretisera personlig vård.
- **Caring >> Coaching**. En trend med fokus på prevention, både primär och sekundär. Syftet är att fånga in riskpatienter innan de blir så sjuka att sjukvård krävs.
- **Generell >> individanpassad** en trend som hänger starkt samman med en annan trend - "single peak data >> variable profiles". Istället för maxvärden används variabelprofiler och tidstrender som underlag för prediktion av risktillstånd. Att därtill integrera Quantified self-data och hälsodata kopplat till beslutsstöd, kommer att ge kraftfulla verktyg för prevention och personlig vård.
- **"connected health"** Teknik som använder telekommunikation och internet för att underlätta utbyte av information om hälsa och leverans av omsorgstjänster över geografiska avstånd
- **mHealth, telehealth och sociala medier** Nätbaserad tjänster kommer att kombineras i modellutvecklingen av healthcare-/social service-leveransmodeller.
- **Konsumentmarknaden** Företag som Google, Samsung och Apple visar tydligt intresse. Nu ligger tillämpningen på egenstöd på hälsosidan. I takt med uppfyllande av medicinska kriterier, krav på användbarhet, säkerhet och precision i mätningar kommer konsumentprodukter finnas i morgondagens medicintekniska produkter och medicinska informationssystem.

IT i äldreomsorg

Äldreomsorgen kan ta del av utvecklingen inom alla delar av IKT-området och begränsningar av utvecklingen handlar inte längre om vad som är möjligt att åstadkomma med IKT inom området. Det finns en uppsjö av piloter och testverksamheter där fantastiska innovationer ger stora vinster för såväl brukare som verksamheter. Det svåra är att implementera dessa goda exempel i en bredare skala och i skarp drift. Utmaningen ska inte underskattas och kräver förbättringar på många olika nivåer i samhället.

Ur det nationella perspektivet finns en brist på tekniska, affärsmässiga och hanteringsmässiga standarder i hem, kommunikation och verksamhetssystem som hämmar upphandlingar och interoperabilitet. Även de kompensationsmodeller som används inom sektorn behöver förnyas och samarbetet mellan olika vård- och omsorgsgivare behöver förbättras när det gäller hanteringen av individer över organisationsgränserna för en sammanhållen vård. Vidare finns trösklar när det gäller ansvarsfrågor, lagstiftning och certifiering.

Sex områden att satsa på

I rapporten (Sjöberg, 3 Juni 2014) redogörs för sex viktiga områden att satsa på:

- **Samverkan** mellan olika intressenter
- **Sverige behöver ett kompetenslyft** inom framförallt offentlig verksamhet
- **Satsningar behövs på vissa tekniska områden**, för att svenska företag och forskningsverksamheter skall kunna positionera sig på marknaden och inom forskningsprogram
- **Standarder kommer att bli avgörande** både för ett brett införande av eHälsa och för att släppa in nya innovativa aktörer
- **Innovationer måste presenteras** på tydliga marknadsplatser ("appstores") där det offentliga ges möjlighet för utprovning och införande
- **Testbäddar och mötesplatser behövs** för utveckling av idéer och innovationer

Den strategiska agendan har även en formulerat en handlingsplan där många aktiviteter är generella i sin natur och har ett nationellt perspektiv. Nedan är en redogörelse över de rekommenderade aktiviteterna där kommunen anses vara en viktig aktör.

1. **Satsa på standarder i strategiska delar av systemen** och driv dem över Europa tillsammans med svenskt näringsliv. Standarderna i hemmet, som t.ex. Continua (används i Danmark och Norge) och till och från hemmet kommer vara avgörande. Standarder mellan verksamhetssystem är viktigt för portabilitet av data. Standarder för personliga hälsokonton kommer att öppna upp marknaden. Standarder för grafiska gränssnitt och affärsmodeller är inkluderat.
2. **Specificera en plattform i hemmet** som kan husera samhällstjänster för både vård och omsorg. Larm och medicinska data måste kunna samexistera och inte separeras av teknik, hantering och standarder.
3. **Systembyggnation och integration** är professioner som kommer att bli allt viktigare. Det passar den svenska mentaliteten och den svenska tanken. Vi kan bli bäst på system inklusive ekonomin som gör dem konkurrenskraftiga.
4. **290 kommuner behöver bli bättre** på att förstå och beställa.
5. **Våga vinna och stöd de exempel** där man arbetar med LOU men inte bara gör det

ut kostnadsoptimeringssynpunkt utan även lägger in andra aspekter såsom kvalitet.

6. **Satsa på närstående**
7. **Stötta testbäddar**, miljöer som kan agera bas för utbildning både av verksamhetens medarbetare och ledare, men också för brukare och anhöriga.
8. **Starta ett strategiskt positioneringsarbete**

Slutsatser

Äldreomsorgen står inför en svår utmaning där IKT spelar en strategisk roll. Vidare pekar alla rapporter på vikten av att se digitaliseringen som en förändringsprocess och inte som separata IT projekt. Man framhåller även att det finns ett stort kompetensgap. Ett kompetensgap som sträcker sig över hela verksamheten, från brukare till personal, ledare och politiker.

Avsaknaden av strategi leder till en utveckling utan riktning som i sin tur leder till suboptimering och IKT-lösningar som alltför ofta i det stora perspektivet inte skapar högre kvalitet i de tjänster som levereras. Många goda exempel finns, men det är när goda exempel ska utvecklas från småskaliga pilot-projekt till verksamhetsövergripande standardlösningar som värde försvinner.

Vikten av samarbete lyfts fram och det är även i dessa samarbeten som kompetensen i hemkommunen kan lyftas. Det vore olyckligt att låta andra göra misstag och inte själv lära av de misstag som görs och få de viktiga erfarenheter dessa medför.

Referenser

- Lindh, J., & Bengtsson, K. (2014). *E-utveckling i Stockholms län*. Stockholm: KSL, Kommunförbundet Stockholms län.
- Lindh, J., & Bengtsson, K. (2014). *IT-forums framtida inriktning*. Stockholm: KSL, Kommunförbundet Stockholms län.
- Lundqvist, A. (2014). *Välfärdsrabbet: En förstudie om implementering av välfärdsteknologi*. Stockholm: Stairway PR.
- Sjöberg, P.-O. (3 Juni 2014). *Strategisk Innovationsagenda, eHälsa i Hemmet*. Kista: Swedish ICT.
- Winther Wehner, L. (Maj 2014). *Fokus på Välfärdsteknologi och ekonomi*. Nordens Välfärdscenter.